

№ 5

ყოველ-კვირეული სალიტერატურო ჟურნალი

№ 5

წლიური ხელის მომწიბრებით:

წირველ ზრეძიათ მიეცემათ: სტეპანაკის მოთხ, „სახლი ვოლგის ნაპირზე“.

მეორე ზრეძიათ: ირეთელის ხხალი ოთხ-მოქმედებანი ზიესა „სიცილი“.

პირველი წიგნი დაურიდებათ თებერვლის დამღვეს. მეორე აგვისტოს პირველ რიცხვებში. ვინც იანვრის გასვლამდე სრულად შემოიტანს მთელი წლის ფულს ორივე წიგნს მიიღებს.

შინაბარნი: 3. რუხაძე—ლეკ. „იარდ ყვავილები“. ლალიონი—მოთხ. „ბეჟუკას ხედრი“. იასამანი—ლეკ. „სატრ-ფოს დენილსა“. იმ. გომართელი—სალიტერატურო მიმოხილვა. ჯომლითელი—ლეკ. „ნაკადის ჩივილი“. 3. შალა-ძიაშვილი—მოთხ. „სამოთხეში“. შვარცი—„ცოტა რამ ხელღვნებაზე“. ბ. გელა. ლეკ. „ჩემო ყვავილო“. ა. ლომთა-თიძე—მოთხ. „სახარზობელასკენ“ (ლ. ანდრეევისა) — ი. „რუსულ ახალ მწერლობის ისტორია (კოვანისა)

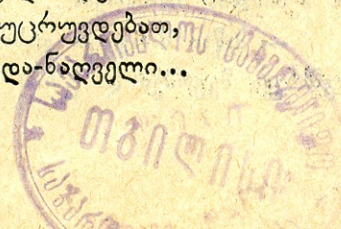
ვარდ-ყვავილები.

ზღვის პირათ გაშლილ ლამაზ წალკოტში
ტურფად ყვავოდენ ნაზი ყვავილნი:
ვარდი, ნარგიზი, ია, ზამბახი...
თვალის წარმტაცათ უცხოთ გაშლ-ლნი.
თუმც ხშირი გვალვა, ხშირი ზამთარი
და ჭია-ლუა, ფესვების მღრღნელნი,
მათ უწყამლავდენ სიცოცხლის დღეთა
და გულს უწყლოვდენ სევდები მწველნი,—
მაგრამ იტანდენ ყოველ გასაჭირს,
არსებობისთვის იბრძოდენ მედგრათ
და ხმა-შეწყობით უცხო რამ ჰანგზე
ერთობის ჰიმნსა მღეროდენ ერთად.

გავიდა ხანი. ცა მოიქუშა....
გრიგალმა მედგრათ დაიგრიალა

და წალკოტს ეცა გამხეცებული,
მიღეწ-მოღეწა, გატიალა.
თან წარიტაცა ვარდ-ყვავილებიც,
ზღვას ჩააბარა აღელვებულსა...
და საცოდავათ დატივტივობენ,
მოშორებულნი სამშობლოს გულსა!

როდესაც კიდე-ნაპირებისკენ
მოისწრაფიან ტალღა-ზვირთები,
სიხარულისგან მთლათ ცახცახებენ
შიგ მოტივტივე ვარდ-ყვავილები;
რადგან გონიათ—კვლავ ნიადაგზე
ფეხს მოიდგამენ, აყვავდებიან
და ჩვეულებრივ ტურფათ, ლამაზათ
და მომხიბლავათ გადიშლებიან.
მაგრამ იმედი რა უცრუვდებათ,
უორკეცდებათ სევდა-ნადღველი...

ზოგნი კვლავ მედგრათ ებრძვიან ტალოებს,
ზოგთ უწყალოთ ნთქავს უფსკრული ბნელი!

ჰოი, ყვავილნო, უღვთოდ ტანჯულნო,
არ გაიტეხოთ სამუდმოთ გულნი,
მოთ ინუგემეთ, რომ თქვენს ძირებზე,
თქვენებრ ლამაზნი, ტურფათ შემკულნი,
კვლავ იზრდებიან, იფურჩქნებიან
სურნელოვანი ვარდ-ყვავილები
და ობლით შთენილ სამშობლო წალკოტს
მკერდზე ეხმიან, როგორც ღილები!

ვ. რუხაძე

ბეჟუკას ხვედრი

(დასასრული. იხ. „სხ.“ № 2).

თავ ჩაქინდრული ბეჟუკა გაქვავებულივით იდგა ურე-
მთან.

— გამაჯობა შენი! უცებ შემოესმა მას. ბეჟუკა
გამოერკვა და მიახედა. გზა-ტკეცილზე ცრაელი ურე-
მი მოდიოდა, რომელზედაც შუა ხნის კაცი იჯდა.

— სადაა, ძმაგ, გამაჯობა!... ნადვლიანთ ჩაილა-
ზაკა ბეჟუკამ: გამაჯობა კი არა თლა ვიდუბები... და-
უმტა აკანკალ ბუღის ხმით და უამბო გაკვირვებულ მე-
ურმეს თავისი გაჭირვება.

— რაფერ დაგემართა მია!... თანაგრძნობით უთ-
ხრა მოსულმა.

— ასე შემკრა რაცხა ეშმაკმა... ნეტია კისერი
მომტეხოდა და აქანნი არ გაფრებულეიყო... მაინც არ
მეგონა იმ შერჩენებულის თუ იყო.. მაგის დეილი
საცხა ზერთ მანსოვდა... ჯაფრი სჭირდა და დროი მიშ-
ანა... გაჭირვებ მ წამიმიყვანა ამ დასაქცევი... მისი
მეზობლები შექაშა მაგ ღვთის შარდიან გადავარდნილმა
და მე რაკა დამეცოვდა... რაცხა ცოდვით საქონელი
დაძირა წამადებული... რა უფო ადარ ვიცი ახლა...
რადგან იქით მიხვალ, მიქცი სიკეთე, ჩიტანე წვეპაძის
დუქანში, მოსხევენი რომ ვაჭრობს... ისე მადლობელი
ვიქნები, გინდავც შენ გეხუჭებიოთ იგი ხარები... შეე-
ხეწა ბეჟუკა.

— ზაწია ქე მეზარება, დადალული ხარები შეავს...
შეეყმინდა მეურმე, მაგრამ შემდეგ დათანხმდა.

— ქირის საქმე რაფერ იქნება?... იკითხა მან,
როდესაც საქონელი თავის ურემზე დააწავა.

— მოგცემს რაფაც ჩააბარებ... რაკ აბაზათ ვარ გა-
რიგებელი; დმერთმა მოგახმაროს... მე უსიკვდილთ
არ შემიძლია მოშორება...

— ზაწია მარჯვეთ დახთი; ნუ დააბრეველები თავს...
ვემხნევა მეურმემ და გზას გაუდგა.

ნადვლიანთ გაყოლა თვლი მიმავალს ბეჟუკამ;
მას სეგდა მოემტა; თითქო რადც მოსწყდა მის გულს
ამ კაცის წასვლით...

მზე ძაღზე გადისხარა; დედა მიწას ჩრდილი მოე-
ფინა. გამწარებული ბეჟუკა ანთებულის თვალებით მის-
ჩერებია იმ გზას, საითაც მისი ხარები გარეკეს; ჯო-
ჯობეთური ციცხლი ტრიალებს მის გულში. ვინ იცის,
იქნება მართლა წაართვან მას ხარები!... ძუძუკრძე მო-
ხეჩებს... სად უნდა წავიდეს ბეჟუკა, ვის მიმართოს?
მან კარგათ იცის, რომ ჩივილი აქ ვერას გახდება...
ვინ მოუსმენს მას? მათრახით ან თოფის კონდახით
გასცემენ ზასუხს... ბეჟუკა სასაწარკვეთილებაშია. ეს კუ-
თხე, სადაც მან ორიოდე საათის წინეთ ასეთი ტებილი
წუთები გამოსცადა, დაწველილ მხარეთ გადაიქცა ახლა
მის თვალში... თითქო ეგველაფერმა სახე შეიცვალა მის
გარშემო: ამწვანებული მინდორი, გაბარჯდული ხეები
ზიჩქუშათ გამოეურებოდენ ახლა, თითქო ისინიც სამ-
ტრად ამხედრებულეიყვნ ბეჟუკას წინააღმდეგ. თვით ცაც-
კი, ის თვალწარმტაცი ლურჯი ცა, რომელიც წედან ისე
ნაზათ, თითქო განსაკუთრებულის თანაგრძნობით უდა-
მლად შრომისაგან დასრებულ ბეჟუკას და სახეტარო ფიქ-
რებს უშლიდა მას ბედნიერ მომავალზე, ახლა სრულ-
ად გულ-გრილად უურრედა მის უბედურებას... ბეჟუკას
გული აურეუდა; ისე გრძნობს თავს, თითქო იგი მარ-
ტოდ-მარტო გადაკარგული იყოს სადღაც შორს, ძრეელ
შორს, სრულიად უცხო, შავ ბნელ მხარეში. სადაც უსა-
ზღვრო ვერაკობა და სიბოროტეს დაუბუღებია... შეე-
ლა არსიდან არის... რაღა უხაროთ ბეჟუკა? განა ღო-
მა და ნიშა მარტო მუშა საქონელია მისთვის და მეტი
არაფერი?... თუ დღემდე ბეჟუკა დაჭყდომილიც იხსე-
ნებოდა სადმე, ეს ხომ მისი კარგი ხარების წყალობით
იყო... არა! ხარებთან ერთათ მას სახელიც მოსტაცეს!..

ბრახ მორეულ ბეჟუკას აღშოფთება ემატება...
„რეიზა უნდა შეისხოს ჩემდა ეოლიფერი“... გაბორო-
ტებით გაიფიქრა მან; „რა დავაშავე, რა?“ გულ-სა-
ლავად ამოვიგონა ჩაგრულმა; იგი გასრისეს, მიწასთან
გასწორეს, მოუხედა ერთათ-ერთი ნუგეში, იმედი...
მას არ შეუძლია თვისს ჯალათს ზასუხი მოსთხოვოს,
დაკმაყოფილება მიიღოს... ნუ თუ მან თავისუფლათ
ვედარ უნდა ამოისუნთქოს სიცოცხლეში? რათა რისთვის?
ეს კითხვა ახლა მთელი სიგძე-სიგანი იდგა მის წინა-
შე და გადაჭრილ ზასუხს ითხოვდა... რა მოუვიდა მას
დღეს?... და განა მარტო დღეს? როდის არ იყო იგი
დარბეული, შეურაცხყოფილი, დამცირებული? .. ბეჟუკას
ცხოვლად წარმოუდგა ახლა მთელი მისი გამწარებული
ცხოვრება, ტანჯვით და ვაებით განვლილი დღეები...
უსიტყვეთ, მოხმინებით ეწეოდა იგი მუდამ შრომის
მძიმე უღელს, დაღმინურ სიამოვნებას და სიხარულს

მოკლებული... ზატარობიდანვე შესწავლა ამ ყოფას, თითქმის შერიგება იმ აზრს, რომ მას და მისთანებს არც კი შეუძლია უკეთესი ცხოვრება; სჯეროდა, რომ ყველას არ შეუძლია იმის მოთხოვნა, რაც მხოლოდ ზოგიერთების ხედვებს შეადგენს... „რას იზამ, ძმებო, ამერტის ასე დაუწესებია... დეიხედე აბა ხელზე, ვეღვათ იათი ერთხანია თუა: ზოგი გძელია, ზოგი მოკლე,“ რა ერთხელ უთქვამს ბეჟუჟის მეზობლებთან ბასის დროს, როდესაც ლაშარაი ჩამოვარდებოდა მშრალი მდებარეობის მდგომარეობაზე. მხოლოდ სულ ბოლო დროს, როდესაც სულის შემხუთავ ზიარებების წყალობით ცხოვრება შეტის-შეტად გაჭირდა, ბეჟუჟის ცოტადღინი გამოფინილება დაეტოო, თუმცა სკამოდ მანინ ვერ გამოკვეთილიყო; შეტად ვრუ და ბრმა იყო იგი, ხსნის სხვისგან ელდა და ხან და ხან თავდავიწყებისად ეძლეოდა... ახლა კი შორს მისგან ასეთი იმედები, თავის მოტყუება!... დღეს იგძინ მან მთელის სიმწვავეთ თავისი მდგომარეობის საშინელება... ახლა კი ხელავს ნათლათ, რომ იგი მართლაც სხვისდა სთელათ გამხდარა, რომ მისი ბედი, თვით სიცოცხლეც კი, ვიდაცუების ნება სურვილზე ყოფილა დამოკიდებულია... ბეჟუჟის ბრანი არბობს. ვინ არის დამნაშავე მის წინაშე, ვინ უნდა მოსთხოვოს მასხუნი? ცხადია მარტო ძუძუკრძაძებს არ უკვთ წილი მის გაუბედურებაში და ბეჟუჟა ყველა ამათ უთქვამს ახლა, უსაზღვრო რისხვას უთვლის იმ სინამდვილეს, რომელმაც მხამით გაავსო მისი ცხოვრება... ბეჟუჟის გულში ერთბაშით გაიზარდა რაღაც თავშეუკავებელი ძალა, იფრქვა ძლიერმა გრძობამ... ახლა იგი მხათ არის შური იძიოს, შეეძრძოლოს თუნდ თვით ჯოჯობეთს...

დაღამდა. ცაზე წინარად ამოცურდა მთვარე და თავისი მშვიდი, გულის დამატობელი სხივები ცოცხლოდ ქვეყანას მოჭოფინა. ბურუსში გახვეულ დედა-მამას უნებ საცდნებო ელფერი მიეცა. მნათობის შექმნა ბეჟუჟის გაბედებულ სახესაც მიუაღწერს, თითქო მის აღმოფთვებულ გულის დამშვიდაბის შეეცადა, მაგრამ ამაოდ: მეტად შორს იყო წასული ბეჟუჟა შავ-ბნელ ფიქრებში. უნებ იგი შეკრთა და სახეზე შიში და სასოწარკვეთილება გამოესატება. „რა მოუვა ჩემ ხარებს ამეღამ“ გაუეღვა თავზარდაცემულს და სახე სიცოცხლათ მოედრიცა. ვინ იცის, რა განზრახვა აქვს გულქვა ძუძუკრძაძეს?... ვინ იცის... დემეტო!... ეგება სწორედ ამ წუთში დასაკლავად მიყავთ მისი ღამა და ნიშა... იქნება ახლა თქრიალთ გადმოსდით სისხლი გამოვადრულ კისრიდან; ან იქნება უკვე გათავდა ვეღვაფერი და გამხეტებულ ადამიანთა სროლა მისი ხარების ბეჭებს კიდევ შეეძრება?!... ამ შემადწუნებელმა ფიქრმა მთლად გადარია ბეჟუჟა, სისხლი მოუწამლა. მეტის მოთმენა მას ადარ შეეძლო... გაურკვევლის მიზნით გაქანდა იგი და მალე ნანობ

შეგვის-ღობესთან დაიხდა. ირკველი სინემე შეეზადა. ბეჟუჟა ჩაციებთ მანერდა ნაღაის ბოძებს; იგი კარგათ ვერ არჩევდა, რაც საჭარო იყო მისთვის; მთვარე ახლა უფრო შერთალად აშუქებდა მიდამოს, რადგან ცაზე სიადგანდაც ღრუბელი მოკრფილიყო. ბოლოს გამარკვია ვეღვაფერი; ხარები ისევ იქ იყო მამული; ცოტა მოშორებთ, ბედლის წინ რაღაც შესვეული მისჩანდა; ეტეობდა, აქ ვიდაცას ეძინა.

უნებ ხარის ნელი ზემოელი მოისმა; შეწუნებულმა ზირუტეებმა თითქო იგრძინა ზატარობის სიანლოვე...

მეტად ადარ უნდოდა ბეჟუჟას; იგი ანთო და ცაციებთ ეძგერა ზღუდეს; იმ ალაგას, სადაც ღობე მიბჯინილი იყო მსხვილ ხეზე, მან შესძლო ხარის წაქცევა და ღობეც საკამოდ დასწია. ბეჟუჟა წამსვე მიიჭრა ნაღასთან. მას ადარაფერი ახსოვდა, შიში, განსაცდელი არ არსებობდა მისთვის იმ წუთში; მხოლოდ ერთი აზრით, ერთი სურვილით იყო იგი შეზურბილი...

ელვის სისწრაფით გასჭრა მან თოკი, განთავისუფლდა ხარები და წინ გაიკრეა. ამ დროს სახლის უკანა მხრიდან გამოვარდა ორი ძაღლი და ყეფით გამოუდგა ბეჟუჟას. ეზოში ხმაურობა ატედა. „რა ამავია, ბიჭო, ანდრიაგ?“ გადმოსძახა ვიდაცას სახლიდან. უკვე ფეხზე იდგა შეშინებული მოჯამაგირე; „ვერ წავა, არ გაუშვა, არიქა!“ უვირცდა იგი და უზო-უკლოდ გარბოდა ძაღლის ყეფაზე. იმ წამსვე ოდიდან ორი კაცი გამოვარდა და უშერის ღანძლე-გინებით სურისკენ გაიქცა. ამ დროს ბეჟუჟა დაუზოკველათ მიარბენინებდა ხარებს შალტის ტელაშენით. იგი კარგა მოშორებით იყო ახლა; აკერ დეღეს მიუახლოვდა კიდევ, საცაა ჭალაშიც ამოყოფს თავს და მერე... უნებ თოფის გრიალმა შეარეია უმძობაო ჰაერი. ღამამ ჩაიჩოქა; მას თეძოში მოხვდა ტყვია და ძვალი გაუტეხა. შესაზარი გმინვა აღმოხდა გულიდან გამწარებულ ბეჟუჟას; იგი ვეფხვივით შემოტრიალდა, დაჭრილს წაეზოტინა... მაგრამ ისევ იტექა თოფმა და ახლა ზატარობი დაეცა საუვარელ ხარის გვერდით...

მთვარემ კვლავ გააშუქა მიდამო, დახვდა ბეჟუჟას განსისხლიანებულ გვამს და, თითო შეძრწუნდა ადამიანის უსაზღვრო ბოროტებითო, მოიღუშა, ისევ ღრუბელს ამოეთვარა.

ლალიონი.

სატრფოს დევნილსა.

სიკვდილის წინეთ ბოდვაში
 გავურევ შენსა სახელსა
 და ოღნავ მაინც მივახვდენ
 ჩემი დაკარგვის მნახველსა,

რომ დღეთა ჩემთა დასასრულს
 შენ მანათობდი, ამკობდი,
 შენ დაეუფლე ჩემ ფიქრთა—
 და აღარავის ანდობდი!
 იმედი იყავ მომავლის,
 სხვებისგან დაჩაგრულისა,
 ნახარობელი მერცხალი
 ცხოვრების გაზაფხულისა!
 შენს ალერსს უკვე ვაკლებდი,
 ვერ გადაგისვამ შუბლზე ხელს
 და ჩუმაჲ, ლოცვის სიტყვებით,
 ვერარ წარმოვსთქვამ შენს სახელს!...
 სიტყვას ვერ ვიტყვი პირდაპირს,
 ვერ ავიტრულებ წადილსა,
 ვერ გავშლი შენს საალერსოს,
 წითლათ ნაქსოვსა მანდილსა!
 მშვიდობით! ნუ მიეცემი,
 ძვირფასო, შავსა, დარდებსა...
 ნულარ დააქნობ უდროვით
 საცოცხლის ტურფა ვარდებსა.
 დე, გაზაფხულზე ნაშობი
 იგი ხანგრძლივით ჰყვავოდეს
 და სურნელებით დამთვრალი
 მტერი თავს ჩამოგჩხაოდეს,
 თან ტრფიალებას ელოდეს
 ჩემი სიცოცხლის სხივისას,
 მკერდს ჩაეკონოს უდრეკსა,
 თვალთ ჩამოგტკერდეს გიშრისას!—
 გადაუხადე მოსისხლეს,
 ძველ მესაფლავეს ჩვეულსა,
 ნუ გადაუხსნი ბოლოს მკერდს,
 მის ტრფიალებათ რხეულსა...
 ვკვდებოდე. იგრძნოს თუ ვისთვის...
 აღარ დაუთმო, აღარა...—
 ვაჰ, რომ უდროვოდ ჩამიგდო
 და უღვთოთ დამასამარა!

იასამანი.

სალიტერატურო მიმოხილვა.

V

მეცხრამეტე საუკუნემდე მეცნიერებას სწამდა, რომ ბუნებაში ყოველისფერი უცვლელი იყო და ყოველთვის არსი—სულიერი და უსულო—დასაბამიდგან ქვეყნისა ერთი და იმავე სახით არსებობდა. წარსული საუკუნის ერთ უმთავრეს ღვაწლს ამ აზრის დარღვევა შეადგენს. ბუნებას შესწავლის

გზით მთელ განვლილ საუკუნოებს არ მიუყვია აღამიანისათვის იმდენი, რამდენ-ც ერთმა მეცხრამეტე საუკუნემ მისა წარსულმა დააგროვა მრავალი დაკვირვება, გამოცდილება, მაგალითები ფაქტები, მეცხრამეტე საუკუნემ კი წარსულის ნაინდერძევი გააჩნია, შეისწავლა, ახსნა და დაინახა, რომ ძველი მეცნიერებას შეხედულება—ყოველისფერი დედამიწაზე უცვლელიაო, ყოველგვარ საფუძველს მოკლებული იყო. მეცხრამეტე საუკუნემ დაამტკიცა, რომ განვითარება ანუ ევოლუცია არის მოვლიო, საზოგადო, უნივერსალური მოვლენა და მას ემორჩილება ყოველისფერი—მზის სისტემა, უუზორესი ვარსკვლავები და ყოველისფერი, რაც კი ჩვენს დედამიწაზე არსებობს და ჩნდება.

დედამიწის სახე შეუჩერებლათ, ნელა-ნელა და შეუუმჩნევლათ იცვლება. ეს ცვლილება მხოლოდ ათი-ათასი და ასი-ათასი წლების მანძილზე ხდება მხოლოდ შესამჩნევი და ცხადი.

ყოველისფერი, რაც დღეს არსებობს, უძველეს დროს ამ სახეს არ ატარებდა. მეცნიერებამ დაამტკიცა, რომ უძველეს დროს ცხოველებიც სხანაირი იყო, მცენარენიც.

ადამიანი მთელი თავის გარეგნობით და გონებით ნაყოფია თანდათან განვითარებისა.

დაბალ საფეხურზე, რამდენიმე მილიონი წლის წინეთ ის იყო პირუტყვი, შეუჩერებელმა განვითარებამ ის გადააქცია გონიერ არსებათ. გავლის ასი-ათასი წლები და ადამიანი იმდენათვე გაუსწრებს დღევანდელ თავის სახეს რამდენათაც ჩვენ გავუსწარით ჩვენს უძველეს პირუტყვ წინაპრებს.

თუმცა ადამიანი თანდათან განვითარების წყალობით გონიერ არსებათ გადაიქცა, მაგრამ პირუტყვი, მხეცი მასში ჯერ სრულიად არ გამქრალა, მხეცური თვისებანი, მხეცური მიდრეკილებანი ჯერ კიდევ საკმაოდ გამჯდარი აქვს მას.

როდესაც ერთი ადამიანი მეორესა ჰკლავს მიუხედავად იმისა რა მიზანიც უნდა ჰქონდეს ამ მკვლევლობას ან რა მიზეზი, ეს აქტი ნაყოფი მხოლოდ იმ მხეცისა, რომელიც ადამიანში იმყოფება.

როდესაც ადამიანებს სიკვდილით სჯიან, ამგვარი მოქმედება ნაყოფია იმ მხეცისა, რომელიც ადამიანში ზის.

როდესაც ადამიანები ადამიანს აღრჩობენ, ამგვარი მოქმედება ნაყოფია იმ მხეცისა, რომელიც ადამიანში არსებობს.

აიღეთ გრძნობა კერძობისა, კერძო საკუთ

რების სიყვარული, გრძნობა იქვიანობისა,—ყოველივე ეს მხოლოდ მხეცური გრძნობაა და ეკუთვნის ადამიანს კი არა, არამედ იმ მხეცს, რომელიც ადამიანში იმყოფება.

ამ მხეცის დაპარცხება და ადამიანის განთავისუფლება, ადამიანობის სრული გამარჯვება—აი საითკენ მიისწრაფის ცხოვრების განვითარება.

ამ მიზანს უნდა ემსახუროდეს ხელოვნებაც. ხელოვნების საგანი მშვენიერებაა მისი მრავალ-გვარობით. მშვენიერების განსახიფტებით ხელოვნება ათვიანობებს, ნელა ნელა ჰკლავს ადამიანში მხეცს და ამალღებს, აკეთილშობილებს, აფაქიზებს ადამიანს.

მშვენიერების მოთხოვნილება თან დასდევს სიკაცულეს და ის არსებობს ყველგან, საცა კი სიკაცულე ღვივა. მოთხოვნილება მშვენიერებისა აქვს მცენარეს, ფრინველებს, თევზებს, მწერებს, პირუტყვებს, ადამიანებს

გველსა ხვრელით გამოიყვანს
ენა ტკბილათ მოუბარი.

მშვენიერების მოთხოვნილება, მშვენიერებისადმი მისწრაფება, მშვენიერების სიყვარული თავდება იმისი, რომ ადამიანის განვითარებას ვერაფერი ვერ შეაჩერებს სამუდამოთ და რამდენიც უნდა ეცადონ ცხოვრების ბნელი ძალები, რამდენიც უნდა მოწამლონ, მოშხაონ მათ ცხოვრება, ბოლოს მაინც მშვენიერება გამეფდება ქვეყნათ და მხეცი მის წინაშე ქედს მოიხრის. საერთო ბედნიერება საერთო თანასწორობა, საერთო კეთილდღეობა, საერთო ძმობა, ყველა ეს სხვადასხვა სახეა მშვენიერებისა.

სიტყვა კაზმული მწერლობა, პოეზია ნაწილია მშვენიერებისა და მშვენიერების ერთი დარგის განსახიფტებით ის ხელს უწყობს ქვეყნარტების სრულ გამარჯვებას, ის სპობს ადამიანში მხეცს და სრული ადამიანობის გამარჯვებას ნიადაგს უზიადებს.

კეთილ გრძნობათა, კეთილ მისწრაფებათა გაღვივება ადამიანში, ბოროტების დევნა, ბოროტების მსახურთა მხილება, სიკეთისათვის დაჩაგრულთა, დევნილთა და წამებულთადმი თანაგრძნობა და სიყვარული, მზავრელთა, მღვინელთა და მწამებელთადმი ზიზღა და სიძულვილი,—აი მიზანი პოეზიისა.

პოეზია უნდა ემსახუროდეს სამარადისო ქვეყნარტებას, სამარადისო ქვეყნარტება კი მშვენიერების განხორციელებაში ჰდგომარეობს. რა არის მშვენიერების განხორციელება ცხოვრებაში? ბოროტების მოსპობა და მის ალაგას კეთილის დამყარება. უსამართლობის მოსპობა და მის ალაგას სა-

მართლიანობის დამყარება, უთანასწორობის მოსპობა და მის ალაგას სრული თანასწორობა, ბატონობის მოსპობა და მის ნაცვლათ სრული ძმობა და ერთობა.

იქნება ყოველივე ეს ოცნებაა და აქეთკენ მიმართული მოქმედებაც მხოლოდ ცარიელი წყლის ნაყვა? ყოველ ადამიანში, რაც უნდა მხეცი იყოს ის, ადამიანობა მაინც ბეუტავს. ჯალათსაც კი ეწვევა ხოლმე ბოლოს სინიღისის მხილება; სინიღისის მხილება კი იგივე გაღვივებაა ადამიანობისა. სინიღისი სინათლისაკენ, ქვეყნარტებისაკენ, მშვენიერებისაკენ ეზღება ყველას და ეს მისწრაფება მშვენიერებასაკენ თავდება იმისი, რომ ბოლოსაც იქნება კეთილი ბორტსა სძლევს და ცხოვრებაში მშვენიერება გამეფდება.

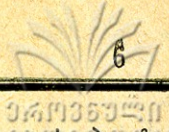
ის პოეტი, რომელიც კეთილ გრძნობას, კეთილ მიწრაფებას აღვიძებს და ბოროტებას ყოველისფერში სდევნის, ამით ემსახურება დიდ საქმეს კაცობრიობის განთავისუფლებისას. ამ გვარ პოეტთა რიცხვს ეკუთვნის დუტუ მებრელია.

ორბელიანის სამხატვრო ნიჭი
არ მოუცია ჩემთვის განგებას,—
ვერ ავსწერ მისებრ მე საქართველოს
სიღიადეს და მშვენიერებას;
არც მომგადგლია ბართაშვილის
ტიტანიური „სულის კვეთბა“—
იმის ზღვა გულის საშინელს „კვნესას“
ჩემი „ტრემლები“ ვერ შეუდრება;
არც აკიკისებრ აზრის ჩამოსხმის
და ლამაზად თქმის მავქს მე უნარი,—
მისს „სუბუქ ფრთითა აღმაფრენ ლექსთან
ჩემი ლექსია დასაწუნარი!
მაგრამ რაფუყთ განა ბნელაში
უბრალო ტრაქიც არ სწევს სანთლობას?
განა იმისი ოღნავ მბუტავი
სინათლე არ სჯობს სულ არაობას?
მეც იმას გვევარ და თუმც არა ვარ
ზედგარდმო მადლით უხვად ცხებული
გარს შემორტყმულ ბნელს ვფენ მცირე ნათელს
წმინდა, წრფელ გრძნობით აღფრთვინებული!

ამგვარათ ახასიათებს თვითონ დუტუ მებრელი თავის პოეზიას.

ამ პატარა ლექსში მთელი დუტუ მებრელია გამოსახული, პოეტის ბუნება მთლიან აშკარავდება ამ ლექსში.

პოეტი მკითხველის გულს იმორჩილებს თავისი თავმდაბლობით. თავმდაბლობა ისეთი დიდი ღირსებაა, რომელიც მსოფლიო ჰენიოსსაც კი დაამშვენებს, ამპარტაენობა, მედიდურობა ისეთი დიდი ნაკლია, რომელიც მსოფლიო ჰენიოსსაც კი ამცი-

რებს. როდესაც კორაციოსი ან პუშკინი გვეუბნებიან: ხელთ უქმნელი ძეგლი ავიგეოთ ამ გვარი დაფასება თვისი თავისა ყურს ეხამუშება, გულს ცივათა ხვდება და შიგ უსიამოვნო გრძნობას იწვევს, თუმცა ამავე დროს იგივე გული გეუბნებათ, რომ ერთი და მეორეც თავის დაფასებაში მართალა არიან. ქართველი ადამიანის ბუნებას ტრახბანი, კვებნა, ბაქიობა, თავის ქება არ შეეფერება, — თუნდა ათასჯერ მართალიც იყოს ეს ქება. ამ ბუნებამ ათქმევინა ქართველ ხალხს: თავის ქება კიტრათ ღირსო.

მით უფრო უსიამოვნო გრძნობას იწვევს, როდესაც ახალგაზრდა პოეტი, დასწერს თუ არა ორ ლექსს, გვარწმუნებს, რომ ის მზათ არის, ცა და დედამიწა გადაატრიალოს, თავის გრძნობათა ზღვაში მსოფლიო ანაგარდოს და სხვ. დუტუ მეგრელი ამ შემთხვევაში ნადვილი ქართველია; თავისთავზე არსად არაფერს იტყვის ისეთს, რაც ქებათ ჩამოერთმეოდეს, ყოველგან და ყოველისფერში თავმდაბალია და თავის ღირსებათა დამცირება სჩვევია.

მეორე ღირსებას დუტუ მეგრელის პოეზიისას შეადგენს გულ-წრფელობა.

ქემმარტი პოეზია ყოველთვის გულწრფელია. როდესაც პოეტი სწერს მხოლოდ მაშინ, როცა გრძნობს და სწერს მხოლოდ მას, რასაცა გრძნობს, მაშინ მისი პოეზია წრფელ გრძნობაზე არის აგებული. მაგრამ ყველა ასე როდი სწერს. როცა პოეტი სწერს მ.ს, რასაც არა გრძნობს, რაც ოცნებაში არ განუცდია, მაშინ მისი პოეზიაც ყალბ გრძნობაზე არის აგებული. განა რა მნიშვნელობა აქვს, პოეზიის ყალბი გრძნობა ექნება სარჩულათ თუ წრფელი? ძალა მიმზიდველობისა, ძალა მკითხველის გულში ჩაწდომისა, ძალა გატაცებისა მხოლოდ გულ-წრფელ პოეზიასა აქვს, მხოლოდ გულ-წრფელი პოეზია ჰხიბლავს ადამიანს, იმონებს იმის ბუნებას, აღელვებს იმის ნერვებს, ატოკებს იმის გულს, გაიტაცებს მას ოცნებისაკენ, აღძრავს მასში კეთილ გრძნობას, სპეტაკ მისწრაფებათ და ამგვარათ სულიერათ ამალღებს მას. ყალბ გრძნობაზე აგებული პოეზია, რაგინდ მშვენიერი იყოს ის გარეგნობით და მდიდარი შინაარსით ამგვარ შთაბეჭდილებას ვერ მოახდენს და მასასადამე თავის მიზანსაც ვერ მიაღწევს.

გადაიკითხეთ დუტუ მეგრელის პოეზიის პარველი ტომი. თქვენ აქ ნახავთ სუსტ ლექსებსაც, მაგრამ არ არის არც ერთი ყალბი ხაზი, არც ერთი ყალბი ამოძახილი, არც ერთი ყალბი ამონა-

კენესი და სიმშვენიერე დუტუ მეგრელის პოეზია სწორეთ ამაში მდგომარეობს.

დუტუ მეგრელის პოეზიას ახასიათებს სიმარტივე და თან სიცხადე. პოეტის გრძნობა აშკარაა, მისი აზრი ცხადი, ნათელი, მისი გრძნობა ყველასათვის ადვილათ მისაწდომია, მისი აზრი ყველასათვის ადვილათ გასაგები და მთელი პოეზია ყველაწლოვანების მკითხველისათვის ადვილათ შესაგნები.

ამგერ სიმარტივე—სიცხადესთან ერთათ დუტუ მეგრელის პოეზია მდიდარია შინაარსით, მდიდარია აზრით.

დუტუ მეგრელი აკაკის მოწაფეა. თუმცა ბევრგან დუტუს პოეზიის მუსიკა აკაკის პოეზიის მუსიკალურ სიმშვენიერეს ვერა სწვდება ყოველთვის, მაგრამ ხშირათ მისი ლექს-ც ისე ჰხიბლავს სმენას, ისე უგალობს გრძნობას, როგორც აკაკის ლექსი.

ივ. გომართელი.

ნაკადის ჩივილი.

მრისხანე ქარმა დაჰქროლა.
ჩანგზე აშალა სიმები
და ტლულ მოისმის სიმღერა,
ცრემლების გამაწვიმები ..

სევდის ღრუბელმა გაშალა
თავისი ფართე რიდენი,
დაჰფარა ფირუზი ცისა
სრულიად ტატნობ—კიდენი.

არეს ბურუსი დააწვა,
მთებზე ჩაიცვეს ძაქები,
ასდვდასდევენ მთის კალთას
ღრანტეტ შეგბნელი ხაზები.

ნადეთა და ფიქვთა, გარინდული
ჩამოუფაფრავთ თავები,
აჩხავლდა ყვავი, ყორანი ..
და გაჰკვირან სვავები...

გულის გამგმირავ ჰანგებსა
აპნევენ მთა და ბარხელა...
მთის ორწოხში კი... ნაკადი
სჩივის ნალელიანს ხმაზედა:

„ტალღები-ტალღებს მისდევდენ,
ერთმანეთის ეჯახებოდენ,
მიხტოდენ კისრა-კოსრითა:
ქვისაგან ქვაზე ხტებოდენ,
ემუქრებოდენ კლდეებსა...
ვხვლავ, რომ ვერას აკლებენ,—

გულს იმშვიდებენ, მიდიან...
 თავისთვის მირაკრავებენ...
 ჩადიან ბარში, წვევბიან,
 მოქანცულები სრბოლითა,
 იკვლენ თავის წრფელ სურვილებს
 ამ უნაყოფო ბრძოლითა
 და მუნ ვლენ მოღუნებულათ,
 ოდესღაც გიჟ ტალღები,
 ვით ას წლოვანი მოხუცნი,
 ან უსუსური ბაღლები!...
 ბედო, არ მინდა მეც ვგრე.
 დავმცირდე, დავარავდე!
 განა, მე უნდა ვითმინო,
 შენ კი უღმობლათ მცარავდე?!
 არ მინდა თავი ასეთი!!!!
 ჰკივის ნაკადი: „არაო!!!“
 მთები კი გადმოსძახიან
 ტუქსვით; „დაჩუმიდი! კმარაო!...“

5. ზომღეთელი.

სამოთხეში

(ბიბლიური ამბავი).

1

ადამი მოწყენილი იჯდა ტიგრის მიხვერდებულ ნაპრზე. კაემანი არ შორდებოდა მის ფართე შუბლს, სევდას დაეღარა მისი გაშლილი სახე...

ღონიერი, სიცოცხლით სავსე მკლავები ტიტველ გულზე დაეკრიფა და მარღათ მჩქეფ ტალღებს ატანდა თავის ქმუნვას, ცდილობდა მოეშორებინა ბედნიერების ჩრჩილი. ამაო იყო მისი ცდა...

ტიგრი დაუდევრათ მიიკლაკნებოდა ზურმუხტოვან წალკოტში და ლუკლუკით აკვანს ურწებდა იქაურობას. ყველაფერს შეხაროდა, შეტრფოდა... არად უჩნდა ადამის მოწყენა, შუბლის შეკვრა...

— ახ, ტიგრო, ტიგრო! ნუ ხარ უგულო, შემობრალე! თან წაიდე ჩემი სევდა... შორს, შორს გაატანე შენს ზვირთებს... მომაშორე გემუდარები...

აღმოხდა გულის საღრმიდან ადამს...

— რაო, რა სთქვი? გამოეპასუხა ტიგრი.— სევდა? საიდან მოიგონე ადამ ეს სიტყვა? მე არა ვიცი რა ამ სიტყვის... რას ნიშნავს ადამ?

— არც მე ვიცი, ჩემო საყვარლო ტიგრო, არა!.. მხოლოდ კი მტანჯავს, არ მახარებს... მომეხმარე ტიგრო, მომეხმარე...

— კი გენაცვალე, კი შემოგვევლე! თუ მაგრეა მე დაგეხმარები... უთუოდ, უთუოდ... აი დაჯექ

ამ ჩემი ტალღებით მორწყულ ველზე, მიწეკ ახვერდებულ მოღზე... მე კი აქედან გიჟდურტულელებ, ნანას გეტყვი... ათასნაირ ამბებს გიამბობ. ჩემი სამშობლოს — ასურეთის სილამაზე მე თან მომაქვს, შენთვის წამოვიდე, ზვირთებში მოვათამაშებ... გიჩვენებ იმასაც, გულს დაგვიამებ ადამ, ადამ! ნუ მოიწყენ! მოდი მაკოცე შენს მშვენიერ რის ტუჩებით, გულს გაგიგრილებ, დაგიბრუნებ...

— ტიგრო, მე აქ დიდი ხანია ვზივარ, ყურს ვუგდებ შენს ჰანგებს, ვსტკბები შენის შეგნებით.. მარა... მარა სევდა მაინც არ მომშორდა, არა!.. რა ვქნა რით დავიამო გული!..

და ადამმა უიმედოთ ჩაჰკიდა თავი... მწარე ამონაკვნისი ცელქ ნიავს გაატანა სურნელოვან არეში გასაპნევათ.

— რა იყო ადამ, რათ მოგიწყენია? შეეკითხა მას შეველის ნუკრი, რომელიც ადამის ხათრით დედას მოშორდა.

— არ ვიცი ჩვილო რა მიზეზია... შენ ხომ ბედნიერი ხარ? ამ სიტყვებით ადამმა აიყვანა შეველის ნუკრი, ჩაკოცნა და ისევ ძირს დასვა.

— ადამ, რა არის სიტყვა ბედნიერი? გულუბრყვილოთ შეეკითხა ფუნთუშა და კუნტრუშით დედას დაედევნა.

ადამმა ერთის წუთით, თითქოს სევდა გადაეყარაო, უნებლიეთ გააყოლა თვალი ბუნების შვალს და სახეზე ღიმილმა გადაურბინა

— ოო, შენც აქა ხარ? მიძახა მსკენ მომხტუნავ კურდღლის ბაჭიას, აიყვანა ბამბის ქულა და გულში ჩაიკრა.

ტიგრი კი კვლავ ზემით განაგრობდა გზას და დუდუნით ატკობდა იქაურობას, ფრინველთ ჟღურტულთან ერთად შეზავებული, მის ზვირთთა ტლაშანი ნიავის მსუბუქ ფრთებით არემარეში რთანტებოდა, იპნეოდა...

ადამი ისევ სევდიანი დაყურებდა მისს მეჯლისს.

II.

— ადამ, დამყნოსე გენაცვალე! დამადე შენი ცხვირის ნესტოები! მიძახა გეონის ნოყიერ ნაპირზე ყურაცქვეტილმა ზმაბახმა.

— რათ იცი აგრე, ადამ? მე გვერდს ამივლი და სხვას ვსიყვარულები! გემდური, გემდური...

— არ მცალიან ზამბახო, მე გეონთან მივდივარ, გეონთან...

— რათა, რისთვის?

— მინდა ვიბანავო მის ზვირთეში, იქნებ სევდა ჩამომრეცხოს...

— ადამ, რა არის სევდა? შეეკითხა მას ბუღელი, რომელიც სიყვარულით ჩაოჯდა, განიერ, გაშლილ მხარზე.

— ის, მე რომ გულს მიღრღნის, ბუღელი.

— შენ რა გიღრღნის გულს?

— სევდა.

— შე არ ვიცი სევდა... რა არის სევდა?

და ფრთა დაჰკიდა, კული ჩამოშალა, თვალი დანაბა ბუღელს. დიდხანს აჟღერა მან თვისი ჩანგი, აკვნეს—ქვითინა იგი გრძნეული. ადამიც თან გაიტაცა, დაათრო, თავი დააიწყა... მხოლოდ მაშინ გამოარკვია, როცა გარინდებული გეონის ტალღებში შეაცურა... დიდხანს, დიდხანს იყურებოდა ადამმა ანკარა ზვირთებში...

მარა... ისევ სევდა... ისევ სევდა...

— გეონ, გეონ! არც შენ მიერთგულე, არც შენ მომამორე ვარამი? დააყვეღრა ადამმა განბანის შემდგ და მსწრაფლ განშორდა იქაურობას.

— მე აკი შენს სხეულს ვეშხაზუნე, ვესიყვარულე, ვეთამაშე... მაპატიე თუ მეტი ვერ შევძელ! მიაძახა გეონმა და ისევ განაგრძო ტალღათა დენა.

— ადამ, სად მიეჩქარები? ჰკითხა ხვადმა ვეფხვმა, რომელსაც უგრძობლათ მიკროდა გულში ძუ ვეფხვი. ნეტარობდენ, ტკებობდენ, პირუტყვნი.

ადამი გააქვავა ამ სურათმა. ის გაშტერებული უცქეროდა მას... ტანჯვა მისი გაასკეცდა, კრთოლვა სხეულისა გაათასკეცდა... გონება დაეზნა, თვალთ დაუბნელდა...

საშინელი ძალა, ძირიან-ფესვიანათ შემრყევი ქარტყილი დატრიალდა მის არსებაში,

მუხლ მოკვეცილი ადამი მიწაზე გაიშლართა.

III

— რა გინდა კაშკაშავ, რა? აკი გეუბნები, რომ მაცალე მეთქინ... მე აგრე მინდა ვიყო, ჩუმათ, გარინდებული!.. მაშ მაცალე! შესჩივლა ადამმა მთვარეს, რომელიც ლაქვარდს ტატნობიდან ჩამოცინოდა.

— ვერ დაგეხსნები, ვერა ადამ! გამომიგზავნე შენი სევდა, ვარამი!.. ნიავს გამოატანე, ამომიტანს აქ... და შემდეგ მე ვიცი სად მივუჩენ მას აღვიღს!.. ადამ, ადამ, გაიგონე ჩემი მუდარა! შუქურთა ხათრი მაინც არა გაქვს შე კაცო, ისი-

ნიც გემუდარებიან, გეხვეწებიან... ამოგვანდე მაინც, ნახე როგორ ვამშვენებთ ცის გუმბათს... ოლონდ შენ ნუ მოიწყენ, შუბლს ნუ შეიკრავ და ჩვენ თავს დაგაკვდებით, ათასნაირ მომხიბლველ სურათით გასიამოვნებთ.

— თუ ღმერთი გწამს ნუ მელაპარაკები, ფიქრს ნუ დამაშლი! არა ვარ მე ეხლა მუსაიფის გუნებაზე, არა...

ადამმა დახუჭა თვალები, ზანტათ გაიშხლართა დანამულ ბალახზე და მშვენიერი, სისხლხორციით სავსე სხეული დამის მნათობის სხივებს მიუშვირა.

— მაშ სხეულს მაინც გიკოცნი... გულში მაინც ჩაგიკრავო... ჩამოსძახეს ვარსკვლავებმა მთვარესთან ერთად და ადამს სხეულის ყოველი ნაწილი გულში ჩაიხუტეს, მიუაღერეს...

— ადამ, ჩემსკენ გადმოსწიე თავი, დამყნოსე! შემახე შენი ნაზი ტუჩები... შეეხვეწა ის, რომელიც ადამის თავთან მტრედის კაბა გაშლილი კოხტაობდა.

— ოო, აქა ხარ?... მარა... მარა... მაცალე იავ, ხმას ნუ გამცემ მე არა ვარ ახლა აღერსის გუნებაზე... არა...

— ადამ, გრძობ როგორ გეხვევი? როგორ ვეაღერებები შენს მუხლებს? გესიამოვნა განა? ეკითხებოდა მაღალი, ნაზი ლერწამი, რომელიც ფრთხილათ შამოფუთნოდა ადამს თქოვებზე და წივებზე და ჩუმათ, ქურდულათ უკოცნიდა თოვლივით თეთრ ტანს.

— ნუ, ნუ მკითხავ, გინაცვალე, ნუ... გულის ტკივილით ამოიკვნესა ადამმა და ბალახებში გვერდი იბრუნა.

— ვახ, ნეტავი მე ჩამიკონებოდე მაგრამ... ათ — წამოიძახა მს მნახველმა სუმბულმა.

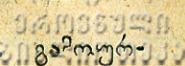
— ვახ, ნეტავი მე ვიყო ადამ შენი ფანდანი... რამდენს გკოცნიდი, რამდენს რომ იცოდე!.. რა ბედნიერა ვიქნებოდი! ამოიგვენემა ზამბახმა!

— რა ბედნიერი ვარ, ღმერთო ჩემო, ადამის გულმკერდში ვარ მინაბული, — ნიშნის მოსაგებათ ხმა მაღლა დაიძახა სოსანმა.

ადამი კი გამოურკვეველ სევდით გულ დასე რილ-დართვილული არავის ყურს არ უგდებდა... თავის გულის ჯავრს დასტრიალებდა.

— რა მტანჯავს ასე რა? განა არა მაქვს სასმელი საჭმელი? განა მცივა, ან მწყურია? განა მთელი ეს მშვენიერება და სიუხვე ჩემთვის არ არის? განა მეცილება ვინმე? მაშ რა არის? რა მტანჯავს, რა მქენჯის?

— ყველას ვკითხე, მთის ბარს, წალკოტს,

ცას. დედამიწას, ნაკადულოს და არავინ პასუხს არ გაძღვეს... ამის ნაცვლათ თავს მეველებიან, სიმშვენიერეს წინ მიფენენ, მიშლიან... ჯანდაბას მაგათი თავი!..

— რათ მინდა სამოთხის თვალის წარმტაცი კარმიდამო. რას მიკეთებს მისი კდემა მოსილი, ქალწულებრივი სილამაზე? რას მაქნისა ჩემთვის ტიგრის დუდუნნი, ფურათას ტალღათ ტლაშანი!.. თუ ყველაფერი ეს ჩემს სევდას არ გაფანტავს?..

თუ ჰმუნვას არ მომისპობს?
თუ არ გამაბედნიერებს?..

— ადამ, ადამ: თვალი გაახილე, ცელქი ნიაფი გესტუმრე... ტიგრმა სიტყვა დამაბარა შენთან. .

— რაო, დარდებს გაგიქრობო?

— გენაცვალე, დარდი რას ქვია მე არ ვიცა. ტიგრის დანაბარებს კა გეტყვი. გასაპოვნებს თუ არა ჩემი ბუტბუტი? გამოგიგზავნო თუ არა ცვლქი ნიაფიო. თან მწყინსო, რომ აგრე ახლო განცხვენე და მეკი უწინდებურათ არ მომინახულე, არ ჩაბვრაზე ჩემი ტალღებო...
— არა მცალიან თქვენთვის: მომშორდით!.. ნიაფი შეკრთა და იკიახხ:

— რა მოუვიდა ადამს,
— არ ვიცით,— მიუგო კოკობმა.
— არც მე,— წამოიძახა სოსანმა.
— არც ჩვენ,— წამოიძახეს იქაურობის სურნელებით დამატკობელმა ყვავილებმა.

— ეს რომ ვიცოდეთ ბედნიერნი ვიქნებით მე და ბუტბუტი,— ამოიოხრა იადონმა.

— აკი მისმა დარდებმა ლამის არის გადაგვიტანოს ორთავე, ცრემლათ გვაქცაოს, გაგვაქროს, მთელი დღეა თავს თავგალობთ, ათასნაირის ჰანგებით და ერთხელაც უწინდელი ღიმილი ვერ მოგვევარეთ, უწინდებურათ მხიარულათ ვერ ვიპოვეთ... ამის მნახველთ ცრემლები მოგვევრია გული აგვიჩუყდა... აბა ერთი ნახე ნიაფო, რამდენი ცრემლია ჩვენ თვალთაგან გადმონაქუხი ადამის მშვენიერ, შიშველ სხეულზე!... ეს ციური აიაზმი სულ ჩვენი ცრემლებია, ჩემი და ბუტბულის, მარა მაინც ვერას გავხდით...

და იქაურობამ წყენით ამოისუნთქა. ადამიც კაეშანი ყველას გულს მოხვდა: იამ ყურები დაუშვა, ლერწამი გაწვა, სუმბულმა გრძნულათ ამოიოხრა, ბუტბულმა იადონთან ერთად სამგლოვიაროთ ააწკრალა სამებ... თაფლას ფრად შეგუფთული მთვარე გორაკს აპოეთარა... შავი რიდე გადაეფარა იქაურობას... ტიგრმა დუდუნს ჯკლო. ვარს— კვლავთა გუნდმა ციმციმს.

გამეფლა ქვეყნად კაეშანი, სევდა... კვეველი მდუმარება, უსაზღვრო გოდება...

— ადამ, რათ მოგიწყენია? მოისმა ამ იღუპალ სიჩუმეში ღმერთის ხმა.

— მე, შენთან მოველ ადამ, სამუაიფოთ, გესმის?

იქაურობა შედრკა, სმენათ იქცა.

— ახ, შენ? შენ?

ადამი ამ სიტყვებით განგმირულივით წამოიქრა ზეზე და კითხვით გადაექცა იქაურობას ..

— კიდევ შენ?

ადამის თვალებმა ცეცხლი დაკვესა, მისმა აღმოძახილმა იქაურობა შეარყია შეაზანზარა...

— დიახ, მე... ისევ მე!.. იყო ხმა უფლისა,

— არა, არ მინდა შენთან მუსაიფი, არა!.. მომწყინდა, გულს მიყინავს შენი დარიგებანი... მე სხვა მინდა, რალაც სხვა... მომშორდი.. მომშორდი!..

და ადამი გაშმაგებული მიილტვა ეფურატის ნაპირებსკენ, ზურგი აქცია იქაურობას. მისმა ღამაზმა, ჩამოსხმულმა, ვით წმინდასანთელი, სხეულმა ელვასებრ გაღირბინა ციურის ცრემლით შენათქვირები უცხო წალკოტი და მსწრაფლ სადღაც მიიმალა, გაქრა...

ჩაფიქრდა ღმერთი... ჩაფიქრდა იქაურობა...

— რა უნდა ადამს? იკითხა ღმერთმა.

— მე ვიცი! უპასუხა მთელმა სამყარომ.

— მაშ უნდა შევირიგო ადამი... უნდა გავუჩინო მისი მსგავსი! სთქვა ღმერთმა.

ვ. მალაქია შვილი

(დასასრული იქნება)

ჩემს ყვავილს.

ჩემო კარგო, ჩემო ნაზო,
ჩემი ბალის, ტურფა შვილო,
შენმა ხვედრმა დამანელა,
ლამაზ ფრთებით შემკობილო!
ბაღში ვიყავ, სახლში შეველ,
დავბრუნდი და ვეღარ განახე,
სად ხარ, სად ხარ სამყარო
გეძებ, ვეღარ დავინახე?
ნუ თუ მტერთა ბოროტ ხელმა
შეგიმოკლა აღრე დღენი?
ნუ თუ არას დროს გათენდეს
სანეტარო დილა ჩვენი?

ან თუ რამე გაწყენინე,
ჩემო ტურფავ გეზარები,
მითხარ, მითხარ გენაცვალე,
თავს დაგიკრავ, გაკაცლები!

* * *

— დღეს არა ვარ ტურფა, ნაზი.
არც მაქვს ტურფა მე თვალები,
ბოროტ ძლას, ჩემს მაძებარს,
გადავუღდექ, ვემაღლები.

დამკეცრს სხივი მოციმცე,
ის მაცოცხლებს, მასულდგმულებს,

— ფრთებიც მალე შეგესხმება,
გაიხარებ — ჩამჩურჩულებს —
მოდი მაშინ, ჩემო კარგო,
და ხმა ტკბილიც მამგონე,
მეც გაკოცებ — შენაც თრთოლოვით
მაშინ ფრთებში ჩამეკონე...

ბ. გელა.

ცოტა რამ ხელოვნებაზე.

I

ბურჟუაზიული მეცნიერების საერთო შეხედულებით, ხელოვნება ეს ადამიანის სულიერ კულტურის ერთგვარი დარგია, საცა სუბიექტიური ინდივიდუალობა თავის უმაღლეს გამოხატულობას პოულობს, საცა ადამიანის პაროვნება განსაკუთრებული მედიუმით აღიბეჭდება. თვითეული ხელოვანი თავის ხელოვნურ ნაწარმოებში, ან ნამოქმედარში აქსოვს თავის სულიერ ორიგინალობას. ჩვენი აზრით ბურჟუაზიულ იდეოლოგიების ხელოვნებაზე ასეთი შეხედულება სწორი და ნამდვილი არ არის, ვინაიდან სუბიექტურ ელემენტებს, სუბიექტიურ სიმპტომებს ნაკლები მნიშვნელობა აქვს ხელოვნების ახსნა-განმარტებისთვის; ხელოვნება მარქსისტულ შეხედულებით, როგორც ადამიანის სხვა სულიერი მიდრეკილება მისწრაფებანი, მკიდროთ შეკავშირებულია საზოგადოებრივ ცხოვრებასთან, იგი სოციალურ ურთიერთობის, სოციალურ არსებობის აუცილებელი ნაყოფია. ყოველი ხელოვანი, მიუხედავად თავისი სუბიექტიური გრძნობა-შთაბეჭდილებისა, შვილია თავის ხალხის, საზოგადოებისა და დროისი. შეგნებულათ თუ შეუღებულათ, ინსტიტუტურათ თუ განზრახ, თითოეულ ხელოვანს, ხელოვნური სურათები, ხელოვნური ტიპები ფიგურები გარეშე ცხოვრებადან აშოაქვს; მისი გრძნობა-მიდრეკილება, შეხედულება და აზროვნება არსებულ სოციალურ პოლიტიკურ ცხოვრებიდან გა-

მომდინარეობს, პირველი ძლიერ ზედ-გავლენას განიცდის უკანასკნელიდან. ხელოვნება, მაშინაც კი, როცა იგი უზენაეს მიზანს ემსახურება, სავსებით სოციალურ პაროვნებს ექვემდებარება. ხელოვნების სიმშვენიერის წარმოდგენა, ანუ სწორეთ როვსთქვით — ესტეტიკური იდეალი ცხოვრების იდეალიდან განუყრელ-განუშორებელია, მისი აუცილებელი ატრიბუტია, იგი, როგორც ჩვეულებრივი გრძნობა ადამიანთა საერთო ცხოვრებისა. მაშასადამე, ხელოვნება, როგორც ადამიანის სუბიექტიური მისწრაფების გამოხატულობა, არ არსებობს.

ამ ხუთი-ექვსი წლის წინათ, სახელდობრ 1904წ, როცა მასის რევოლიუციონური ქუჩაზე გამოსვლა ისინი იყო იწყებოდა, რუსეთის მუსიკალურმა ფერენმა (კავშირმა) პეტიციის საშუალებით, როგორც მათ შეეფერებოდა, პოლიტიკური თავისუფლება მოითხოვა. მუსიკალური ფერენი პეტიციის სამართლიანობას უმთავრესად ამ შეხედულობაზე ამყარებდა, რომ აბსოლიუტური ბატონობა, რომლის პირდაპირი შედეგია, საზოგადოების ცხოვრების განუვითარებლობა და პოლიტიკური მონობა, ბოჭავს, ახშობს ადამიანის გრძნობის და ფსიხიურ ცხოვრების გაფურჩქნა — აყვავებას; ორივე ერთად კი აფერხებს მუსიკალური ხელოვნების განვითარებას. როგორც ვხედავთ, ხელოვნება და საერთოთ სიმშვენიერის გრძნობა საზოგადოებრივი მოვლენაა, საზოგადოებრივი ცხოვრების გამოხატულობაა. თვით ადამიანი მთელი თავის სულიერ-ბოროციელ არსებობით კაცობრიობის განვითარების ყოველ საფეხურზე მუდამ სოციალურ არსებობას აწარმოებდა, საზოგადოებრივი არსებათ ითვლებოდა, ანუ როგორც საზოგადოების უდიდესი ფილოსოფოსი არისტოტელი ამბობდა: „საზოგადოებრივი ცხოველია“. იგი მუდამ და ყოველთვის სხვა ადამიანებთან განსახვდრულ კავშირ-ურთიერთობით შეკავშირებულია. და აი, ამ სოციალურ კავშირ-ურთიერთობამ წარმოშობა და განავითარა ადამიანის ელემენტარული სოციალური ინსტიტუტები, წარმოდგენა-შემეცნებები და ესტეტიკური გრძნობება. გრძნობა, სიმშვენიერის თუ ხელოვნების შექმნელ-დამბადებელი, მისი სულის ჩამდგმელი მხოლოდ და მხოლოდ საზოგადოებრივი-ცხოვრებაა, მთავარი ბაზისი, რაზედაც აღმოცენებულია ადამიანის ყველა თვისებები; საცა ცხოვრება არ არსებობს, იქ არც გრძნობა და ხელოვნება არსებობს.

პროლეტარიატის ცნობილი ფილოსოფოსი ი. დიცგენი თავის თხუზულების ერთ ალავს ამბობს, რომ როგორც საერთოთ, კაცობრიობა აბსტრაქტიული

(განყენებითი) და უშინაარსოა, ისე აბსტრაქტიული და უშინარსოა საზოგადოთ ეთიკა, ასე რასაკურველია, უპრაქტიკო და უშედეგოა ეთიკური კანონები, რომელსაც ზოგიერთა მეცნიერ-ფილოსოფოსები თავიანთ მოძღვრება-შეხედულების საფუძვლად აღვიარებენ. ჩვენ ვგონებთ ი. დიცვენის ეს სიტყვები თამამათ შეიძლება ითქვას საზოგადოთ ხელოვნებაზე და აქედან გამოყვანილ ესტეტიკურ კანონებზე. რასაკურველია აქ ამით იმას თქვა არ გვინდა, ვითომ ეთიკასა და კაცობრიობის შორის ისეთივე სწორი და მგზავსი ურთიერთობა-კავშირი ერსებობდეს, როგორც კაცობრიობას და ხელოვნების შორის, არსებობს ერთ გვარი განსხვავება, მაგრამ იმას კი ვიტყვი, რომ ხელოვნება საზოგადოებრივ ცხოვრების ისეთივე ნაყოფია, როგორც მაგ. ეთიკა, მორალური შეხედულება და სხვ...

განვმარტოთ ცოტა უფრო კონკრეტიული მაგალითებით. მეცნიერებიდან ვიცით, რომ ხელოვნება ეს ადამიანის შინაგანი გრძნობის, უმთავრესად ფერისა და ხმის (ტონის) ფიგურებით გამოხატება. კაცის შინაგანი, თუ გარეგანი გრძნობა, მისი შინაგანი სულიერი ცხოვრება-კი თავის მგზავს ადამიანებთან არის შეკავშირებული და არა განყენებულ, ხელმოუჭიდებელ არარაობასთან. მაშასადამე ხელოვნება თავის ფართო მნიშვნელობა — შინაარსით ადამიანთა ურთიერთობის ზედნაშენია, ადამიანთა საზოგადოებრივი ცხოვრების აუცილებლობით გამოწვეული, რომელიც ცხოვრების ცვლსთან ერთათ იცვლება და სხვაფერდება. მაგ. ბურჟუაზიული საზოგადოებას თითოეული ინდივიდუუმი მთელი თავის აზროვნება შეხედულებათ, მთელი თავის გრძნობა-შთაბეჭდილებით მჭიდროთ შეკავშირებულია არსებულ წარმოების პროცესთან, წარმოების ურთიერთობასთან და ეს მისი ასეთი მჭიდრო შეკავშირება საწარმოკო ურთიერთობასთან აშკარათ გამოსჭვრეტს ხელოვნებაში; თავის ასეთ დამოკიდებულებას ხელოვნურ ფიგურების სახით, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ხატავს კონკრეტიულათ, ასხავს ხილულ ფორმებში. დღიდან ბურჟუაზიული საზოგადოების აღორძინებას-დღევანდელამდე ეს მიდრეკილება აშკარათ გამოსჭვრეტს ყოველ გვარ ხელოვნურ ნაწარმოებში. მომავალ სოციალურ საზოგადოების ინდივიდუუმი კი, როცა იგი მთელი წარმოების და ნაწარმოების ბატონი შეიქნება სხვა გვარი გრძნობისა იქნება, ცხოვრებიდან სხვანაირ შთაბეჭდილებას მიიღებს და აი ამ გრძნობას, მომავალი ადამიანი, ხელოვნებაში გამოხატავს; მისი ბატონბატონობის გრძნობა, გრძნობა თავისუფლებისა

და ბედნიერებისა აუცილებლათ გარეგნულ ფორმაში ჩამოისხმება, როგორც საზოგადოებრივი ადამიანი უსათუოთ ეცდება თავის შინაგან გრძნობა შთაბეჭდილებას გარეგანი გამოხატულება მისცეს. ეს ხელოვნება კი მთელი თავისი შინაარს-გამოხატულებით ბურჟუაზიულ ხელოვნებდან იმდენათ დაშორებული და განსხვავებული იქნება, რამდენათაც მომავალი სოციალური საზოგადოება განსხვავებული და დაშორებული იქნება აწმყოდან. და ეს განსხვავება — ფიგურებთ — აუცილებელ წარმოებას ურთიერთობით არის გამოწვეული, დღევანდელი ეკონომიურ სოციალური ცხოვრება, დამყარებული კერძო საკუთრებას და დაქირავებულ შრომის პირობებზე, მომავალი კი საერთო საკუთრებაზე და საზოგადოებრივ შრომაზე. როგორც ვხედავთ გრძნობა ხელოვნებისადმი და საერთოდ ხელოვნება ნაწილია საზოგადოთ ცხოვრებისა, იგი, როგორც სხვა დანარჩენი დარგი ადამიანის სულიერ ცხოვრებისა, როგორც არის მაგ. ენა, მწერლობა, მეხსიერება, შემეცნება და სხვ. კაცობრიობის ხანგრძლივ განვითარების ნაყოფია, იგი გარეგან ცხოვრების გამოძახილია, იგი გამუდმებით იცვლება და ვითარდება; ხელოვნება, როგორც ყოველი სხვა გრძნობა, სუბიექტსა და ობიექტს, შორის, ადამიანსა და ხილულ ქვეყანას შორის არსებულ ურთიერთობის შედეგია.

ხელოვნების შინაარსს კი, როგორც მეცნიერება ამტკიცებს, უმთავრესათ სიმშვენიერე შეადგენს სიმშვენიერე ყოველგვარ ხელოვნებას ესენციათ ითვლება. მაშ რა როლს თამაშობს სიმშვენიერე ხელოვნებაში? ამაზე შემდეგ.

შვანცი.

სახრჩობელასკენ

(ლ. ანდრეევისა).

1. დღის პირველს საათზე, თქვენო აღმატებულებავ!

მინისტრი ძლიერ მსუქანი კაცი იყო, ადვილათ შეიძლება და მბლა დასცემოდა და რომ არ აედლებინათ, დღის სიფრთხილით მოახსენეს, მოკვლას გიპირებენ, მდგომარეობა მეტად საშიშოაო. მაგრამ მან დამშვიდებით მოისმინა ყველაფერი, ღიმილმაც კი გადაკჭრა სახეზე და ამიტომ დაწვრილებით მოახსენეს: რამდენიმე ტერორისტი, რომელნიც უკვე გასცა პროვოკატორმა, ყუმბარებით და რევოლვერებით შეირადებულნი, ხვალ,

დღის პირველ საათისთვის ჩასაფრებული იქნებიან ქუჩაში გასასვლელ კარებთან, სადაც სისრულეში უნდა მოიყვანონ თავიანთი განზრახვა, როცა მოხსენებების გასაკეთებლათ წახვალთ, იმ კარებთანვე შეიპყრობენ ყველასო.

— კი მაგრამ—გაუკვირდა მინისტრს— საიდან იციან მათ, რომ მე ხვალ დღის პირველ საათზე გავალ მოხსენების გასაკეთებლათ. როცა მე თვითონ გუშინ წინამდებარე არაფერი ვიცოდი ამასზე? დაცვის უფროსმა გამოურკვეველათ გაიქნია ხელები:

სწორეთ დღის პირველ საათზე, თქვენო აღმატებულეებავ! მინისტრმა თავი გაიქნია, ცოტათი შუბლი შეიკრა და სქელ, ოდნავ ჩაშავებულ ტუჩებზე ღიმილმა გადაჰკრა: ძნელი გასარჩევი იყო რას ფიქრობდა იგი—უკვირდა, თუ მოსწონდა მოქმედება პოლიციისა, რომელმაც ისე კარგათ მოაწყობა ყველაფერი. პოლიციისთვის რომ არ დაეშალა, მოღიშარი სახათ, მორჩილებ თ, საჩქაროთ მოემხადა დღა ღამის გასათევად ვიღაცის სასახლეში გადავიდა. ამ საშიში სახლიდან, რომელსაც ხვალ ყუმბარებით უნდა მისდგომოდნენ, გადაიყვანეს აგრეთვე მინისტრის ცოლი და ორი ბავშვიც.

სანამ სხვის სასახლეში იყო, სანამ მინისტრის ნაცნობები მას საღამოს აძლევდნენ, უცინოდნენ, თავიანთ აღშფოთებას გამოსთქვამდნენ, წარჩინებულს რაღაც სიამოვნების გრძნობა უღიტანებდა გულში—თითქო იგი უკვე დააჯილდოეს, ან ეხლავე უნდათ დიდი წარმატება, დიდი, სრულიათ მოულოდნელი ჯილდო მისცენო. მაგრამ სასახლე დაცარიელდა, ნაცნობები წავიდ-წამოვიდნენ, სინათლე ჩააქრეს, ფანჯრებში შემოიჭრა და ჭერსა და კედლებზე გაწვა ელექტრონის ფარნების გაბადრული, მკრთალი ნააელი; იგი უცხო ამ სახლისათვისა მისი სურათებით, ქანდაკებებითა და სიჩუმით უცხოვთვე შემოპარული ქუჩიდან, თვითონ ჩუმი და გამოურკვეველი, რაღაც შიშისა და თრაზილის გრძნობებს აღვიძებდა გარშემო, თ-თქოს გეუბნება, ტყუილათა დაკეტილი კარები, ტყუილია ყოველივე ზომები დაცვისა. ტყუილია სიმაგრე კედლებისაო. და აი ბნელით მოსილ უცხო ოთახში. სიჩუმესა და მარტოობაში, დიდებული საშინელმა შიშმა შეიპყრო.

თირკმელებით იყო ავათ და ძლიერი მღვვარების დროს მუდამ თავპარში წამოაწვებოდა, სახე, ხელები და ფეხები დაუსივდებოდა და ეს სულ უფრო ამხვილებდა, ასქელებდა, უფრო ამძიმებდა. ახლაც დასიებული ეგორა ნახევრათ ჩაზნექილ საწოლში, გულს ავათყოფის ნაღველი მოსწოლოდა,

კარგათ გრძნობდა თავის დაშუპულ, თითქოს სხვის სახეს და თავიდან არ შორდებოდა ის აზრი, თუ რა უღმობელ ბედს უმზადებენ მას აღამიანები. მოაგონდა საშინელი შემთხვევები ახლო წარსულიდან. მოაგონდა როგორ აფეთქეს ყუმბარებით მასავით და უფრო მეტათ ღირსეული, წარჩინებული პირები, მოაგონდა მათი სხეულები, ყუმბარებისგან ნაკუწ-ნაკუწათ ქცეული, მოაგონდა მათი ტვინითა და სისხლით გათხუზული კედლები, თვალწინ წარმოუდგა მათი აფეთქებისაგან კბლებ ჩამსხვრეული თავები და ამ მოგონებამ აშალა, თავის საკუთარი, ლოგინზე გაწოლილი მსუქანი სხეული სხვისათ მოეჩვენა, აფეთქების ალი უკვე მომედო. ფიქრობდა: აი ელანდება, ვითომც ხელები მოსძრა მხრებში მის სხეულს, აი, კბილები სცვივა, ტვინი დაუნაკუწდა, ფეხები და უძრავათ გდიან, თითებ ამვერილი, თითქო მკვდარიაო. ტრიალებს ლოგინში, რაც ძალი და ღონე აქვს; სუნთქავს ხმა-მაღლა, ახველებს, განებ ანჯღრკვს საწოლის მავთულებს, აშრიალებს საბანს, უნდა გარშემო სიცოცხლე სუფევდეს, მკვდარს არაფრით ჰგავდეს, ყველა ხედავდეს, რომ იგი ცოცხალია, ერთი იამცეციც არ მომკვდარა, არც ფიქრობს სიკვდილზე, ისე როგორც ყოველი სხვა აღამიანი—მაღლის, ოხის ხმით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტად არღვევს ოთახში იჩუმესა და მარტოობას:

— ყოჩაღ ბიჭებო! ყოჩაღ ბიჭებო! ყოჩაღ!
 ამით ის აქებს ჯაშუშებს, პოლიციასა და სალდათებს, აქებს ყველას, ვინც მისი სიცოცხლი მცველია, ვინც ასე დროზე, ასე მარდათ გაუგო ბოროტ გამზრახველო. ტოკავდა აქებდა, აბრუცულად, ნაძალადევათ იღიმებოდა, რომ ამათ გამოეხატა თავისი დაცვა, სულელი, დამარცხებული ტერორისტებისადმი—მაგრამ მაინც არასჯეროდა, რომ გადარჩებოდა ცოცხალი, ვერ დაეჯერებინა, რომ უცბათ ვინმე არ მიექრებოდა და არ ააცილიდა სიცოცხლეს. სიკვდილი, რომელიც გადაეწყვიტათ მისთვის და რომელიც მხოლოთ გადამწყვეტელთა აზრში ტრიალებდა ჯერ, მხოლოთ მათ განზრახვაში ქონდა მას ადგილი, ეს სიკვდილი თითქოს თვალწინ დასდგომოდა, თითქოს არც კი აპირებს წსვლას, თითქოს, არ გაშორდება, სანამდის იმათ არ დაიჭერენ, სანამ მათ ყუმბარებს არ წაართმევენ, მიუვალ სიმაგრეში არ ჩამწყვდევენ ყველას. აი, იქ, კუთხეში გჩერებულა, არ ინძრევა ადგილიდან, ვერც წავა, როგორც მორჩილი ჯარის კაცი, ვიღაცის ნებითა და ბრძანებით დარაჯათ დაყენებული.
 — დღის პირველ საათზე, თქვენო აღმატებულეებავ!—ყურში ჩასძახოდა მას ეს სიტყვები, ხან

მხიარულათ დამცინავი, ზან მწყრალი, ხან ჯიუტი და რაღაც ჩლუნგი, მოუხეწავი. თითქოს ამ ოთახში აწყობილი გრამოფონების მთელი რიგი ჩაუმწყრივებიან, და ისინიც ერთი-მეორეზე, გახელებულათ, უსულო საგანადა სირეცხვით ისვრიან ნათვის ნაბრძანებ სიტყვებს:

— დღის პირველ საათზე, თქვენო აღმატებულებავ!..

და აი ამ ხვალინდელ „დღის პირველ საათს“, რომელიც აგერ ახლა არაფრით არ განსხვავდებოდა სხვებისაგან, რომელიც ოქროს საათის ციფერბლატზე ნელი, მშვიდი სიარულის მეტი არაფერი იყო, უცბათ საშინელი ბოროტების სუნი აჟვიადა, ციფერბლატიდან აზობტა, ცალკე მოეწყუ, გაიზარდა, როგორც ვეებერთელა შავი ბოძი, რომელმაც მთელი ცხოვრება ორათ გასჭრა. თითქოს არც მისმდე, არც მას შემდეგ არ ყოფილიყოს ქვეყანაზე არავითარი საათი, და მას, მხოლოდ მას, ურცხვსა და საექვოს, აქვს უფლება რაღაც განსაკუთრებულათ იარსებოსო.

— რა გინდა?—გაჯავრებით წაილულულა მინისტრმა.

— დღის პირველ საათზე, თქვენო აღმატებულებავ!—გაპკიოდენ გრამოფონები, შავი ბოძი კი იცინოდა და თავს უკრავდა. მინისტრმა კბალები გააკრაქუნა, წამოდგა, ლოგინზე წამოჯდა, და თასვით ხელზე დაეყრდნო—არ იქნა, ვერ დაიძინა ამ საზიზღარ ღამეს.

სახეზე მიიფარა თავისი ფუნჩულა, სუნნელოვანი ხელები და შემადრწუნებელის სისწორით წარმოიდგინა, როგორ ადგებოდა ხვალ, ყავას დაღევდა ისე, რომ არაფერი არ ეცოდინებოდა, შემდეგ პალტოს ჩააცვამდა. არც მან, არც მეკარემ, რომელიც ქურქს მოასხამს, არც მსახურმა, რომელიც ყავას მიართმევს არ იცის, რომ ყოვლად უაზრობაა ყავა სვა და ქურქი იცვა, როცა, რამდენიმე თვალის დახამხამების შემდეგ, ყველაფერი ეს: ქურქიც, მისი სხეულიც, ახალ დაღეული ყავითურთ ყველაფერი ეს განადგურებულ იქნება აფეთქებისაგან, ყველაფერი სიკვდილის კერძი გახდება. აი მეკარე კიდევ აღებს კარებს... ამას სჩადის მეკარე, კაცი სათნოიანი, გულკეთილი, აღერსიანი, ცისფერი, სალდათური თვალებით, კაცი, რომელსაც გულ-მკერდი ორდენებიო საკვებ აქვს, თვითონ საკუთარი ხელით აღებს საშინელ კარებს—აღებს იმპატომ, რომ არა იცის რა. ყველა იღიმება, რადგან არაფერი არ იცინან.

— ოჰო!—უცბათ თქვა მან ხმა-მაღლა, პარს

ნელახელები მოაშორა, მიაჩერდა შორს, სიბნელეში გაშტერებულს თვალთ.

ნელა გასწია წინ ხელი, კედელზე მიავლ-მოავლო, იპოვნა ელექტრონის კოჭი და აანთო. მერმე ადგა, ფეხშიშეელი გაიარა ფარდავით მოფენილი იატაკი და მეორე ოთახში გავიდა. იქაც იპოვნა და აანთო ელექტრონი. ოთახები განათდა, გულს სიაღე მოეფინა, მხოლოდ აფორიაქებული ლოგინი და ძირს, იატაკზე გადმოგდებული საბანი მოწმობდენ, რომ ჯერ კიდევ მთლად არ გათავებულა რაღაც საშინლებათ.

საღამურ თეთრეულში, გამუდმებული ტოკვისაგან აჩეჩილი წვერითა და გაჯავრებული თვალებით, მინისტრი არაფრით არ განსხვავდებოდა ჩვეულებრივი ჭიჭყინა ბერაკაციისაგან, რომელსაც მუდმივი უძილობა სჭირს და გულზე მძმეთა ხ-ხინებს. თითქოს მთლად გაუბრეკია იგი მასთვის, ადამიანებს მიერ გამზადებულ, საკვდილს, მთლად მოუტაცნია მისთვის მას ის ფუფუნება—სიმდიდრე, რომელიც, მას გარს ეხვია. ძნელი დასაჯერებელი იყო რომ ეს იყო კაცი დიდა ძალა უფლებების მქონე, რომ ეს მისი სხეული, ისეთი ჩვეულებრივი, უბრალო სხეული ადამიანისა, უნდა საშინლად დაღუპულიყო ცეცხლში, განადგურებულიყო შესაზარაფეთქებასაგან. ის ჩაუცმელა ჩაჯდა პირველ შეხვედრილ სავარძელში, თავისი აწეწილი წვერით ხელზე დაეყრდნო და ღრმით ჩაფიქრებული დამდგარი, მშვიდ ფიქრებში გართული, მიაშტერდა გამოქანდაკებულ, უცნობს ქერს.

— აი რაუ საქმე რაში ყოფილა! აი მაშრამ შეაშინა და ააღელვა ასე! აი თურმე რათ ატუხულა იგი კუთხეში, რატომ არ მიდის, რატომ არ შეუძლია წავიდეს!

— სულელები!—ზიზლითა და ბეჯითად სთქვა მან.

— სულელები!—უფრო მაღლათ გაიმეორა და ოდნავ მიიბრუნა თავი კარისაკენ, რომ გაეგონა იმათ, ვისაც ეკუთნოდენ ეს მისი სიტყვები, ვისაც იგი ცოტათი წინეთ კაი ბიჭობას უქებდა და ვინც გადამეტებული ერთგულობით დაწვრილებით უამბო მას ყველაფერი ტერორისტების განზრახვაზე.

— რა!აკვირველია, — ფიქრობდა იგი—ეს მხოლოდ ახლ, როცა მიაზბეს, რე ვიცი და მეშინია, მაშინ ხომ არაფერი არ მეცოდინებოდა და დამშვიდებით შევექცეოდი ყავას. მერე კი, რა თქმა უნდა, სიკვდილი—მაგრამ განა ასე მეშინია მე სიკვდილის! აი თირკმლები მტკივა, ხომ უნდა მოკვდე როდისმე, სრულებითაც არ მეშინია,

ამიტომ რომ არ ფერი არ ვიცი. იმ სულელებმა კი მითხრეს: დღეს პირველ საათზე თქვენო აღმატებულილებავ! ტუტუცებს ეგონათ, რომ მე გამეხარდებოდა, ამის მაგივრათ კი აი ის კუთხეში გაჩერებულა და არ მიდის. არ მიდის იმიტომ, რომ ეს ჩემი აზრია. სიკვდილი როდია საშიში, არამედ მისი ცოდნა, შეუძლებელი იქნებოდა ცხოვრება, კაცს რომ გადაჭრილი სკოდნოდა ამა და ამ დღეს, ამა და ამ საათს მოვკვდები უსათუოდო. ეს უტყუროები კი მაფრთხილებენ: დღის პირველ საათზე, თქვენო აღმატებულილებავ!

ა. ლომთათიძე.

(შემდეგი იქნება.)

რუსულ ახალ მწერლობის ისტორია

(გაგრძელება იხ. „სხივი.“ № 2)

აი ასეთი იყო ამ დროს ოფიციალური, გაბატონებული რუსეთი. ასეთი იყო რუსეთის ცხოვრების წეს-წყობილება და ის თეორეტიული საფუძველი, რომელზედაც ის იყო დაყრდნობილი. მაგრამ ამ რუსეთის გვერდით, სცხოვრობდა მეორე —ახალგაზდა, დევნილი და ფეხ ქვეშ გათვლილი, კრიტიკული, ოპოზიციონური რუსეთი, რომელიც მიუხედავად ყოველ-გვარ დაბრკოლებისა, მდგრათ წინ მიიწევდა ამ ჯადოსნურ წრიდან, რომ დაემსხვრია ბორკილები და ბრწყინვალე მომავალისთვის ნიადაგი მოემზადებია. ამ ახალგაზდა რუსეთს თითქოს სრულიად არ ქონდა ადგილი ოფიციალურ სინამდვილეში, მაგრამ მის არსებობას ყველა აშკარათ გრძნობდა მას ვერ აბრკოლებდა ვერავითარი დეკნა და სწრაფათ წინ მიიწევდა, ახალი დევებისკენ, რომლებს გამარჯვება აუცილებელი იყო, ქვეყნის ბუნებრივ განვითარების გამო. მუდამ ასეთ სახეს ღებულობს მატერიალურ და გონებრივ ძალთა შორის ბრძოლა. პირველის ფიზიკური გამარჯვება და მეორეს ფეხქვეშ გათელვა მებრძოლ ძალთა განწყობილების ნამდვილი მაჩვენებელი ვერ არის. შინაგანი პროცესი ხშირათ გარეგანის წინააღმდეგ ხდება. რამდენათაც გამარჯვებულია მოუხეშავი ძალა, იმდენათ ფართე ნიადაგს პოულობენ ახალი იდეები. რაც უნდა საშუალება იხმაროს, რაც უნდა სასტაკი თვალყური ადევნოს, მიუხეშავ ძალას არ შეუძლია გაიგოს იდეების მოძრაობა. და ვერც ნიკოლოზის ეპოქა ასცდა ამ კანონებს. საზოგადოებრივი აზრი იზრდებოდა და ვითარდებოდა, მას ვერ აფერხებდა

ნიკოლოზის პოლიციის სასტაკი ზომები. რომ კარგათ ვავითვალისწინოთ, თუ რა პირობებში უხდებოდა მოქმედება ოპოზიციონურ რუსეთს, საჭიროა მაშინდელ მეცნიერების და ლიტერატურის მდგომარეობის დახასიათება. აი ეს იყო ორი გზა, რომელითაც ამ დროს წინ მიდიოდა რუსეთის პროგრესის საქმე.

რუსეთის მეცნიერების და ლიტერატურის მთელი ბედ-იღბალი სახალხო განათლების მინისტრის ხელში იყო. მინისტრი რუსეთის ლიტერატურის და ბეჭდვითი სიტყვის უკანტროლო მბრძანებელი იყო. 1833 წლის 21 მარტს სახალხო განათლების მინისტრათ დაინიშნა სერგეი სიმონის ძე გრაფი უვაროვი, რომლის შეხედულობა ზემოთ გვეყონდა მოყვანილი. მის წინა მოადგილე შიშკოვსა და ლივენთან შედარებით, ის განათლებულ კაცათ ითვლებოდა და მისი აზრები გაბედულათ იმ დროში. ჯერ კიდევ მინისტრათ დანიშვნამდე, უვაროვი, როგორც სახალხო განათლებას მინისტრის ამხანაგი, გაგზავნილ იქნა მოსკოვის უნივერსიტეტის სარევიზიოთ. თავის მოხსენებაში ნიკოლოზისადმი ის აღნიშნავდა, რომ განათლების საქმეს საფუძვლათ უნდა ედღოს „მართლმადიდებლობის, თვითმპყრობელობის და ხალხისნობის ქვეშარიტ—რუსეთის დაცვის იდეა, რომელზედაც დამყარებულია ჩვენი ხსნა და რაც ჩვენი საწმობლო ძალის და დიდების თავდებია“.

როგორც უყურებდა უვაროვი ბატონ-ყმობას აშკარათ სჩანს მისი აზრებიდან, რომელიც პოგოდინმა დასწერა. ის მტკიცეთ დარწმუნებული იყო, რომ ბატონ-ყმობის შეხებას აუცილებლად „საზოგადო არეულობა მოყვებოდა“. ყველა იმიდან რაც „პეტრე I-ის წინათ იყო“, მხოლოდ მარტო ბატონ-ყმობა დარჩა და მისი საკითხი მჭიდროთ შეკავშირებულია თვითმპყრობელობის საკითხთან. თითქმის ვერც ეს, ბატონ-ყმობის მომხრე, ბიუროკრატის დამაგრდა თავის ადგილზე ნიკოლოზის მეფობის ბოლომდე. მეორმოცე წლების ბოლოს, როცა ლიტერატურის და მეცნიერების დარგში თავი იჩინა ტერორმა, უვაროვი თავის დახასვებული შეხედულობით, მეტის მეტი ლიბერალი გამოდგა. 1849 წელს სხვა სამწუხარო ხმებთან ერთად, ხმა გაეცელდა, რომ განზრახვა ქონდათ დაეხურათ ყველა უნივერსიტეტები. ეს მეტის მეტი იყო, ვიდრე უვაროვშიჩინა და უვაროვმა გაბედული ნაპიჯი გადასდგა. „სოვრემენიკში“ დაიბეჭდა ხელ მოუწერილი წერილი „რუსეთის უნივერსიტეტის მნიშვნელობაზე და საზოგადო განათლებაში მონაწილეობაზე“. ამ წერილის რედაქტორი და ცენზორი თვით

უვაროვი იყო ამ წერილში კეთილი აზრები იყო გატარებული. უნივერსიტეტის არსებობის საქაროება იმით იხსნებოდა, რომ იქიდან გამოვიდოდნენ განათლებული ახალგაზდები სათაყვანო მონარქის სასამსახუროთ“. უნივერსიტეტების მნიშვნელობა ასე განისაზღვრებოდა: „მოფინა თანამედროვე მეცნიერების სინათლე, შენახულ და დაცულ ყოფილიყო სამშობლო ენა, ჩვენი მარტომადიდებლობის და თვითმპყრობელობის ორგანო, ხელი შეეწყო ხალხის სიტყვიერებისათვის, გადაეცათ ახალგაზდებისთვის სიბრძნის განძი, ტახტისა და სარწმუნოების სიყვარულით გასხივრებული“. აი ასეთი წერილი საშიშოთ ჩასთვალეს, რამაც ხელმწიფის მიერ უვაროვისადმი უკმაყოფილება გამოწვია. „1848 წლის 2 აპრილის კომიტეტმა“, რომელიც დაარსებულ იყო, იმიტომ, რომ საწინააღმდეგო იდეების წინააღმდეგ საბრძოლველი არსებული ორგანოები საკმარისათ ვერ სცნეს, უნივერსიტეტების შესახებ წერილი საწინააღმდეგოთ დაინახეს. კომიტეტმა თავხედობათ ჩასთვალა ის, რომ „კერძო პირი ღებულობს თავის თავზე გაარჩიოს სახელმწიფო დაწესებულებების, როგორც უნივერსიტეტებია, მნიშვნელობა და სარგებლობა“. კომიტეტის აზრით „ავტორს თავისი წერილი უმაღლესათ განსახილველათ უნდა წარედგინა“. უვაროვის მიერ წარდგენილ განმარტებაზე ნიკოლოზ პირველმა სხვათა შორის შემდეგი რეზოლიუცია წააწერა: „სოვრემენიკში“ მოთავსებული წერილი „უზრდელი“ წერილია, რადგან ჩვენი სახელმწიფო დაწესებულებას ქება, თუ ძაგება უბრალო ლაყობაზე საპასუხოთ არ შეეფერება არც ჩვენ მთავრობას და არც არსებულ, ბედნიერ წესწყობილებას. **მორჩილი უნდა იყოთ და თქვენი შეხედულება თქვენთვის შეინახოთ**“. 1849 წლის ბოლოს გრაფმა უვაროვმა სამსახურს თავი დაანება და მის მაგიერ დაინიშნა შირინსკი—შინმატოვი.

აშკარაა რა მდგომარეობაში იქნებოდა ხალხის უფლების საქმე ასეთ ადმინისტრატორების ხელში. ქვემოთ ჩვენ დაინახავთ რას განიცდიდა შელინსკი, როცა მან იგრძნო უნივერსიტეტში არსებულ რეჟიმის ძალა. უკვე ალექსანდრეს მეფობის ბოლოს, როცა მთავრობამ ლიბერალური იდეები უარყო და რეაქციონურ გზას დაადგა, უნივერსიტეტებს სასტიკი დევნა დაუწყეს, 1819 წელს ცნობილმა მაგნიტკიმ „სასწავლებელთა უმთავრეს სამმართველოს“ წევრმა ყაზანის უნივერსიტეტის რევიზია მოახდინა. შემდეგ ამისა ის დანიშნულ იქნა ყაზანის ოლქის მზრუნველათ, რომლის დროსაც მან სრულიად გაანადგურა უნივერსიტეტი, ესე

იგი, როგორც მაშინ აზობდნენ, მოახდინა ძირითადი რეფორმები. რა პირობებში ჩააყენა მან პროფესორება, ამას აშკარათ გვიტყვიცებს ის ინსტრუქციება, რომელსაც ის უგზავნიდა მათ სწავლების გეგმის შესახებ. პოლიტიკურ ზღვლებს გონიერათ გადმოცემა იმაში მდგომარეობს, რომ ჩაუნერგოთ მსმენელთ—მონარქიული წესწყობალება ძველის ძველია და თვით ღვთისგან არის დაწესებული. ფიზიკის პროფესორი ვალდებულია აუხსნას ნსმნელთ, რომ ღმერთი არის ყოვლად ბრძენი, ჩვენი გრძნობა გონება განსაზღვრული და არ შეუძლია გაიგოს რაც ჩვენ გარშეშო ხდება. სამედიცინო მეცნიერების პროფესორები უნდა ცთილიყვენ დაცვათ მსმენელი არ გაეტაცნათ მატერიალიზმს. და ბოლოს ისტორიის პროფესორს ევალებოდა აეხსნა მსმენელთათვის, რომ რუსეთმა ბევრ თანამედროვე სახელმწიფოს გაასწრო განათლების მხრით, ყველა ამის მიხედვით გასაკვირი არ არის თუ მრავალპროფესორებმა უარი სთქვეს ყველა ამის აღსრულებაზე და ამიტომ ადგილიდან დათხოვნილი იქნენ. იმპერატორ ნიკოლოზის დროს მთავრობა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს უნივერსიტეტებს. ყოველივე ზომებს ხმარობენ სასურველ კალაპოტში ჩააყენონ უნივერსიტეტები. ამ მიზნით უპირველეს ყოვლისა მთავრობა ცთილობს გადააქციოს ისინი სპეციალურათ თავდაზნაურთა ინსტრუქტათ. სახალხო განათლების მინისტრის საიდუმლო ცირკულიარში ოლქის მზრუნველებისადმი ნათქვამია რომ „სწავლისადმი მისწრაფება ყველგან თანდათან ფებს იკიდებს, რასაც შეუძლია შეარყოს მოქალაქობრივ წოდებათა წესები. მიღებულ იქნა ზომები, რომ ვაჭრების და მეშჩანების შვილები ნაკლები მიეღოთ უნივერსიტეტებში. სტუდენტებას თვალყურის გდება ჩვეულებრივ მოვლენათ გადაიქცა. სტუდენტებს ისეკი არ უყურებდნენ, როგორც მომწიფებულ ახალგაზდებს, არამედ როგორც ბავშვებს, რომლებსათვისაც საჭირო იყო აპეკა. ყოველივე წრილმანს თვალყურს ადევნებდნენ: მიხვრა-მოხვრას, ლაპარაკს, თმის დავარცხნას და სხვა.

მიუხედავათ ყველა ამ დაბრკოლებისა უნივერსიტეტები მაინც შეუდგენ თავიანთ უმაღლეს კულტურულ დანიშნულების ასრულებს. ნიკოლოზ I-ის მთავრობას ტყუილათ არ მიუქცევია ყურადღება სწავლა—მეცნიერების გავრცელების საქმისთვის, თუმცა ნიკოლოზის მთავრობის წყალობით სწავლა-განათლების საქმე მძიმე, რკინის ხუნდებში იყო გაქედლილი, მაგრამ პროგრესიულმა აზრმა მაინც გადმოხეთქა მაღალი კვდლები და

ხალხში შეაქრა რაც კი რამ იყო ყოველივე კარგი და პროგრესიული უნივერსიტეტში მოიყარათავე. ვერც ნიკოლოზის ჟანდრებმა, ვერც მისმა ცენზორებმა ვერ ჩაახრჩვეს თავისუფალი აზრით. ამ მხრით უნივერსიტეტებმა ფრიალ დიდი როლი ითამაშეს. ყველაზე მეტად თავი ისახელა მოსკოვის უნივერსიტეტმა, რომელსაც სხვებზე ნაკლებათ სდევნიდნენ, რადგან იქ მზრუნველათ გრაფი სტროგონოვი იყო, კაცი ფრიალ განათლებული და ლიბერალი, ნიკოლოზის ჟანდარმებს არ გამოეპარათ კულდრავცევის, სოლოვიოვის, კოველინის, პიროგოვის და სხვების სამოქმედო ასპარეზზე გამოსვლა. პოლიციელებმა სასტიკი იერიში მიიტანეს იმ მოვლენებზე, რომლებიც არ ებულ წესწყობალებას ოპოზიციისაში ჩაუდგენ. იქ; სადაც პროგრესიული იდეები უფრო რთულ ფორმას ღებულობდნენ, მასთან საბრძოლველათ საჭირო იყო გამჭრიახი გონება, რაიცა არ ქონდა ბიუროკრატის, და ამიტომ მათი ბრძოლა უნაყოფოთ რჩებოდა. მხოლოდ ამით აიხსნება, რომ ისეთი პროფესორება, როგორიც იყო გრანოვსკი და სხვები გადურჩენ ნიკოლოზის ჟანდარმების სასტიკ იერიშებს და შეასრულეს თავიანთი უმაღლესი კულტურული მისია. უნივერსიტეტებში ფრხი მოიკიდა ისეთმა მოვლენებმა, რომლებაც მათ ბოლოს შეინარჩუნეს და ჩვეულებრივ მოვლინებათ გადაიქცენ. პროფესორების უმაღლესი ავტორიტეტი, სტუდენტთა თავდადება განმათავისუფლებელ მოძრაობაში, უნივერსიტეტის მოძღვრების და პუბლიცისტის მტკაცვე კავშირი — აი რა მოვლენებმა დაისადგურა უნივერსიტეტებში. ამ გვარათ უნივერსიტეტები წარმოადგენდნენ ერთით ერთ აღგილს რუსეთის საზოგადოებრივ ცხოვრებისას, სადაც თავის დღეში არ კვდებოდა მეცნიერული აზრი და სოციალური ინსტანქტი.

— ი

რედაქტორ — გამომც. ი. ტურაბელიძე.

ჟურნალში მონაწილეობას მიიღებენ: ნ. აზიანი, ახოსანიძე, ბ. გელა, კ. გოგოლაძე, ივ. გამბათეი, ნ. ზამქუთელი, მ. იასამანი, ზ. ირეთელი, ა. ლალიანი, ლეო, რ. ლეჩხუაძე, ვ. მაჭაქიაშვიდი, ი. ნიკოლაიშვიდი, ა. რაქვინიძე, ტ. რამიშვიდი, გ. რუხაძე, ფ. რუშაველი, ვ. ტუქიაშვიდი და სხვანი.

ჟურნალი ღირს:

ერთი წლით — — 5 მან.
 ნახევარი წლით — — 2 მ. 50 კ.

სტამბა „პეჩატ. დელო“. (ყოფილი ცისკარი). ველიამინოვის ქუჩა № 6.

ერთი თვით — — 50 კაზ.
 ათთნ ნამკერი — — 10 კაზ.

წლიურ ხელის მოწერი

პირველ პირებით მიეცემა სტამბიანი მოთხრობა „სახლი ვოლვის ნაპირზე“.

მეორე პრემიათ — ირემთაღის ოთხ-მოქმედებიანი პიესა „სიცილი“.

პირველი წიგნი დაუბრუნებთ თებერვლის დაბლევს. მეორე აგვისტოს პირველ რიცხვებში. აგრეთვე დეკემბრის ნომრები უფასოთ გაეგზავნება. ვინც იანვრის დაქოვემდე მთელა წლის ფულს შემოიტანს ორივე წიგნს მიიღებს.

ჟურნალის გამოწერა შეიძლება ტფილისში: გაზ. „მოზავლის“-ს რედაქციაში: პ. კალანდაძესთან; წიგნის მაღაზია „ატიონში“ ვ. გადილიასთან, კიროსნი ქუჩა № 9; სტამბა „პეჩატნოე დელო“-ში, ველიამინოვის ქუჩა № 6 ბ. კილაძესთან.

მ ა ლ ა მ ბ ა რ ი თ

ქუთაისში: წიგნის მაღ. „იმერეთში;“ ის. კვიციანიძესთან; სამტრედიაში რკ. გზის შკ. ყ. კობალეიშვილთან; ბათუმში — რკ. გზის შკაფში გ. მახარაძესთან; ქიათურაში — მასწ. ვ. ხუროციანთან; ჩოხატაურში — წიგ. მაღ. ს. თაყაიშვილთან; ოზურგეთში — წიგ. მაღ. მ. თალაკვაძესთან; და რკინის გზის ყველა სადგურებზე, სადაც წიგნის შკაფებია.

წერილები და ფული დროებით ამ აღრესით უნდა გამოიგზავნოს: **Тифлисъ, Типографія Печатное дѣло Вельяминовская ул. № 6. Полевкту Антоновичу Каландадзе.**

„მომავალი“

გამოდის ყოველ დღე, გარდა კვირაუქმ მეორე დღეებისა. გაზეთი ღირს: როგორც თფილისში ისე თფილისს გარეთ ერთი წლით 7 მან., ნახევარი წლით 4 მან. ქალაქ გარეთ: 3 თვით — 2 მან. 50 კ. 1 თვით — 90 კ. თფ. ღლისში: 3 თვით — 2 მ. 20 კ. 1 თვით — 80 კ.

ფული შემდეგი აღრესით უნდა გამოიგზავნოს: **Тифлисъ Типографія „Шрома“ Калистрату Константиновичу Цулалзе.**

ყოველდღიური საპოლიციო და სალიცენარტურო გაზეთი

დროება

გამოდის ყოველ დღე, — კვირაობით სურათების დამატებით. გაზეთის ფასი დამატებიანა: წლით 8 მ. 50 კ., ნახევარი წლით 4 მ. 80 კ ერთი თვით 80 კ. ფულის გამოსავლენი აღრესი: **Тифлисъ, редакция „Дрoзба“ И. С. Агладзе.**